

הלל "בין בבית ובין בשדה תעשה זילוף", משמע, דכלל לא עלה על דעתם לחלק בזה.

אלמא, לאו בתקלה פליגי. אלא מטעמא אחרינא אסרו בית שמאי. והא דחיישת לתקלה, שיטה שלישית היא. ואינה ענין למחלוקת בית שמאי ובית הלל כלל.⁽¹⁾

והיינו דאמרין "תקלה עצמה — תנאי היא". דפליגי בה רבי ישמעאל ברבי יוסי ורבנן.

שנינו לעיל: חבית של תרומה שנשברה וכו', ואם לאו — רבי אליעזר אומר: תרד ותטמא, ואל יטמאנה ביד. ורבי יהושע אומר: יטמאנה ביד!

אמר רבי יוסי בר חנינא: מחלוקת, כשיש בתרומה שיעור סאה, שנפלה לפחות ממאה סאה חולין טמאין. לפי שאין התרומה בטלה ברוב חולין, עד שיהיו בחולין מאה שיעורים כמותה כנגדה. אבל בפחות מכך, הרי היא אוסרת את כל התערובת. ובכי האי גוונא איכא הפסד מרובה דחולין.

אבל אם נפלה תרומה למאה סאין חולין טמאין, לדברי הכל תרד לתוכם ותטמא, ואל יטמאנה ביד. שהרי התרומה בטילה באחד ממאה. ואף אם תיפול לתוך החולין, יהיה מותר לזר לאוכלם. וכיון דליכא בזה הפסד, אסור לטמאותה בחנם.

ורבינו חננאל פירש ד"הכרעת שלישית" היינו דור שלישי. ששלשה דורות היו מזמן בית שמאי עד לרבי ישמעאל ברבי יוסי, כלומר, הכרעת תלמיד לאו הכרעה היא. עוד כתב בשם רב האי, דלא חשיב הכרעה אלא כשהשלישי מכריע לגמרי כדעת האחד,

ובית הלל אומרים: תעשה זילוף, דלא חיישנן לתקלה.

אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי: אני אכריע בין בית שמאי לבית הלל.

אם בשדה נטמאת, תשפך חבל. שהרי בשדה אין לו על מה לזלף. ולא יביאנה לביתו, משום דחיישנן שבינתיים ישתה ממנה.

ואם נטמאה בבית, תעשה זילוף. שהרי יכול מיד לזלף ממנה. ובזמן קצר כזה לא חיישנן לתקלה.

איכא דאמרי, כך אמר רבי ישמעאל: **ביין חדש** שאינו ראוי עדיין לזילוף, תשפך חבל [בבת אחת], ולא ישנה עד שתתיישן. משום דחיישנן לתקלה לזמן מרובה כל כך.

אבל בחבית של יין ישן, שכבר ראוייה היא לזילוף, תעשה זילוף. ואף אם נטמאת בשדה, יביאנה לביתו. לפי שבזמן מועט כזה לא חיישנן לתקלה. ורבי ישמעאל ברבי יוסי היה בדור מאוחר יותר מבית שמאי ובית הלל.

וכשומר דבר זה, אמרו לו חכמי דורו: אין הלכה כמותך. לפי שאין הכרעת דעת שלישית מכרעת.

שהרי ממה שלא אמרו בית שמאי "בין בבית בין בשדה תשפך חבל", ומדלא אמרו בית

בית שמאי, המותרת בהנאה. וכן איתא ברש"י בתמורה לג ב. ויעוין ברש"י שם.

1. רש"י. ותוספות כתבו דאף אי טעמייהו משום תקלה, כיון שלא גילו הראשונים דעתם שיש לחלק בכך, אין הלכה כמכריע.

שאינן טומאתו אלא מדרבנן, אם נטמא גבו לא נטמא תוכו. שהקלו חכמים בטומאתו, בשביל שיהיה בו היכר שאינו טמא אלא מדרבנן, כדי שלא יבואו לשרוף תרומה וקדשים שנטמאו על ידו.

הדרן עלך אור לארבעה עשר

פרק כל שעה

מתניתין:

א. כל שעה שמותר לו לאדם לאכול מן החמץ בערב הפסח, הרי האדם מאכיל ממנו לבהמה ולחיה ולעופות. אבל בשעה שאסור לאכול מן החמץ, אף אסור להאכילו לבהמתו. משום שבכך הוא נהנה מן החמץ, וכבר אסור אז החמץ בהנאה.⁽²⁾

וכן הוא מוכר לנכרי חמץ, בזמן שהוא מותר באכילה, ולא לאחר מכן. לפי שאף המכירה לנכרי היא בכלל הנאה.

וכן הוא מותר בהנאתו. ובגמרא מפרש למאי צריכא.

אבל כשעבר זמנו של היתר אכילת החמץ, דהיינו משש שעות ולמעלה, אסור הוא בהנאתו.

תניא נמי הכי: הבית שנשברה בנת העליונה, ותחתיה שיעור מנחה חביות חולין טמאין, מודה רבי אליעזר לרבי יהושע, שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה, יציל. ואם לאו, תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד.

ותמהינן: מאי האי דקתני "מודה רבי אליעזר לרבי יהושע"? והרי "מודה רבי יהושע לרבי אליעזר", מיבעי ליה למיתני!

שכיון דלית בזה הפסד חולין, לכולי עלמא לא יטמאנה, כאמור לעיל.

אמר רבא: איפוך. והכי קתני "מודה רבי יהושע לרבי אליעזר".

רב הונא בריה דרב יהושע אמר: לעולם לא תיפוך. ולא אסיפא קאי אלא ארישא. דהא דקתני "אם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל" — הכא במאי עסקינן, בכלי שתוכו טהור וגבו טמא.

מהו דתימא ניגזור שלא יציל בתוכו את התרומה הטהורה, משום דדילמא נגע גבו הטמא של הכלי בתרומה ויטמאנה.

קא משמע לן שמודה רבי אליעזר דלא חיישינן להכי, ומותר להציל בתוכו של הכלי, שהוא טהור.

ומשכחת לה בכלי שנטמא במשקין. שכיון

והוא על פי מה דיליף בירושלמי מקרא ד"לא יאכל חמץ", דאסור להאכיל לבהמת הפקר חמץ בפסח.

וכן איתא בפרי חדש סימן תמח, דגם בערב פסח משעה ששית איכא להאי איסור. ויעוין בלבוש סימן תמח שכתב. דבבהמות

ונמצאת דעת המכריע דעת רבים נגד יחיד. אבל אם הכריע כמחצה מדברי זה ומחצה מדברי זה, אין זה מכריע.

2. ויעוין בשפת אמת, שהכריח בכונת רש"י, דאסור להאכיל אף בהמת הפקר משעה ששית.

ואף לא יסיק בו אז את התנור ואת הכירים! ובגמרא יבואר מאי קא משמע לן.

ב. רבי יהודה אומר: אין ביעור חמץ אלא בשריפה

וחכמים אומרים: יוצא אדם ידי חובת ביעור החמץ אף כשהוא מפררו וזורה אותו לרוח, או על ידי שהוא מטיל אותו ליב.⁽³⁾

גמרא:

שנינו במתניתין: כל שעה שמותר לאכול, מאכיל.

ודייקנן מינה: הא כל שעה שאינו מותר לאכול, אף אינו מאכיל! שמזמן שנאסר החמץ באכילה, הרי הוא נאסר אף בהנאה.

והוינן בה: לימא מתניתין דלא כרבי יהודה, אלא כרבי מאיר. דאי לרבי יהודה, הא איכא שעה חמש, דאף דאינו אוכל בה חמץ, הרי הוא מאכיל! שעדיין מותר אז החמץ בהנאה.

וכדתנן: רבי מאיר אומר: אוכלין את החמץ בערב פסח כל חמש שעות ראשונות של היום, ושורפין אותו בתחלת שש שעות.

שמן התורה אין נאסר החמץ אלא מתחלת שעה שביעית. וגזרו חכמים לאסור את אכילתו והנאתו מתחלת השעה הששית. לפי שאדם טועה בשעה אחת. וחיישינן שמא

יטעה בשעה השביעית ויסבור שהיא הששית, ויעבור על איסור דאורייתא.

רבי יהודה אומר: אוכלין חמץ כל ארבע בלבד. גזירה משום יום המעונן, שיש לחוש בו לטעות של שתי שעות.

ותולין את החמץ כל חמש. שאין אוכלין ממנו, אבל עדיין אין צריך לשורפו. לפי שהוא עדיין מותר בהנאה.

ושורפין בתחלת שש. שאף על ההנאה גזרו בשעה ששית. מיהו לא החמירו בהנאה כבאכילה, ולא חששו בה כי אם לטעות של שעה אחת.

הלכך, לא אתיא מתניתין כרבי יהודה. שהרי לדידה, בשעה חמש אינו אוכל, אבל עדיין הוא מאכיל בה לבהמתו מן החמץ.

ותמהינן: ואלא מאי, מתניתין רבי מאיר היא? הא לדידה זמן איסור האכילה וזמן איסור ההנאה שוים. ואכתי קשיא לישנא דמתניתין.

דמאי האי דקתני "כל שעה שמותר לאכול מאכיל"? "כל שעה שאוכל מאכיל" מוביעי ליה למיתני. שלשון "מותר לאכול, מאכיל", משמע שבשני בני אדם מיירי. וכל שעה שמותר לזה לאכול, מותר לחבירו להאכיל. ואילו לרבי מאיר, אף באותו אדם הוא כן. שכל זמן שהוא עצמו אוכל, הרי הוא מאכיל.

[ה ב ד"ה שמע מינה].

ויעוין עוד בשער הציון שם.

3. ומבואר בחידושי רבינו חיים הלוי, דפליגי

הפקר אין האיסור מן התורה, אלא מדרבנן, משום דיש לו הנאה בכך שממלא את רצונו להשביע את הבהמה. ואסמכוה רבנן אקרא. וכן הוכיח בשו"ת פני יהושע מרש"י לעיל

והוינן בה: למה לי למיתנא בהמה, ולמה לי למיתנא אף חיה? והא די אם ישמענו התנא באחד מהם, שמותר להאכילם חמץ כל חמש.

ומשנינן: צריכא לתרוייהו.

דאי תנא "בהמה" בלבד, הוה אמינא דדוקא לבהמה מאכיל. משום דאף אי משיירא מן החמץ אין דרכה להצניעו. ומאחר דחזי לה הבעלים לחמץ ששיירה, יבערנו.

אבל בחיה, חיישינן דתשייר מן החמץ. ואי משיירא, קמצנעא לה לחמץ ששיירה, ולא ימצאנו הבעלים ולא יבערנו, ויעבור עליו ב"בל ימצא". הלכך, אימא לא יאכילנה אף קודם זמן האיסור.

ואי תנא "חיה", הוה אמינא דדוקא לחיה מאכיל. משום דאף אי משיירא מהחמץ, לא יעבור עליו הבעלים ב"בל יראה", דהא מיהת מצנעא לחמץ, ואין הוא נראה לעין [ואין הוא עובר אלא ב"בל ימצא" בלבד (4)].

דכן הוא אף אליבא דאמת. דאף אם יודע שיש לו חמץ, אלא שמקומו אינו ידוע, אין עוברים עליו מן התורה.

אבל הפני יהושע פירש בדבריהם, דדוקא משום שכבר בדק בכל המקומות, ואף את החתיכה שמשיירת היא מצניעה עד שאין ידוע היכן היא, הוי ליה כמקום שספק אם מכניסים בו חמץ או לא. שבזה לכולי עלמא אין עובר. אבל אם לא בדק כלל, הוה ליה כודאי יש בו חמץ.

[ומעין זה כתב הר"ן. וכן פירש המהרש"ל בדברי תוספות].

והוכיח כדבריו, מהא דמיתו ראיא לדבריהם מהא דפריך לעיל [ו בן] "וכי משכחת לה ליבטלה". דמשמע דכל שלא מצא אינו עובר.

אמר רבה בר עולא: מתניתין רבן גמליאל היא.

דתנן: רבן גמליאל אומר: חמצי חולין נאכלין כל ארבע שעות בלבד! שחששו בהם חכמים לטעות של שתי שעות. אבל חמץ תרומה נאכל כל חמש שעות! שלפי שאסור להפסיד תרומה וקדשים, לא גזרו בהם חכמים אלא שעה אחת.

ובין תרומה ובין חולין, מותרים בהנאה כל חמש, ושורפין אותם בתחלת שש.

וכן אית ליה לתנא דמתניתין. וחכי קאמר: כל שעה חמש שמותר בה לאכול לכהן בתרומה, אף הישראל מאכיל בה חולין לבהמה חיה ולעופות. אבל לאחר מכן, כשכבר נאסר הכהן באכילת תרומה, אף נאסר הישראל בהנאת החולין.

שנינו במתניתין: מאכיל לבהמה לחיה ולעופות.

רבי יהודה וחכמים במהות חיוב "תשביתו". לרבי יהודה ודאי חל חיוב זה בחפצא דחמץ, שהוא טעון שריפה. אבל לחכמים, עיקרו הוא איסור עשה, שלא יהיה לבעלים חמץ ברשותם, וחובת גברא היא.

אבל החזון איש [סימן קיז] כתב, דבין לחכמים ובין לרבי יהודה, שני ענינים אלו נכללים בעשה ד"תשביתו".

4. רש"י [על פי הגירסא המובאת בגיליון]. אבל תוספות כתבו, דאינו עובר כלל. כיון דאין ידוע היכן הוא החמץ, ואינו מצוי בידו. ולא קרינן ביה "לא ימצא".

ויעוין בפרי חדש סימן תלא שכתב בשיטתם,